

KARDINALNE KREPOSTI U ŽIVOTU NADBISKUPA STADLERA

Moralna teologija naučava da postoje četiri temeljne ili stožerne kreposti u čovjekovu životu: razboritost - *prudencia*, pravednost - *iustitia*, jakost - *fortitudo* i umjerenost - *temperantia*. A stožernima se zovu zato što su poput stožera oko kojega kruže druge ljudske moralne vrline kao što su: blagost, čistoća, dobrotu, milosrdnost, strpljivost, velikodušnost, vjernost, uslužnost i tako redom njih pedeset, ili još bolje: te su četiri stožerne kreposti poput četiri nosača kuće koji drže svu zgradu ujedno. Svaki stožerni stup može biti i namjesto drugoga. To znači da ne može biti kuće s četiri zida bez sva četiri stožera, pa tako ni cjelovite osobe okrenute na sve četiri strane svijeta, a bez sve četiri stožerne kreposti. Ali u životu svetaca te su četiri kreposti prakticirane na vrhunski način, svuda i vazda. U tom je umijeće i izdizanje svetosti iznad prosječne osrednjosti. Lako ti je biti pravedan jednom, ali budi pravedan uvijek! Razborit dvaput, budi u svakom slučaju. Mi ćemo za pojedine stožerne kreposti uzeti samo poneki primjer koji je pratio nadbiskupa Stadlera kroz cijelu njegovu 37-godišnju nadbiskupsku službu (od 1882. do 1918.). Štoviše, bila su mu to četiri temeljna ispita na kojima se polagalo sve što ulazi u episkopat, a napose službe poučavanja, posvećivanja i upravljanja.

Razboritost

Čovjek mora biti u prvom redu *razuman*, *razborit*: da zna i hoće razabrati između različitih ponuda i kombinacija i da izabere najbolju mogućnost i najvredniju stranu. I to uvijek. Ovdje je potrebno razlikovati razbor kao dar Božji koji primamo u sakramentu sv. potvrde i razboritost kao krepost koju čovjek stječe molitvom i svojim naporom, razumije se uz Božju pomoć, da postupa razumno u svojem djelovanju. *Zakonik kanonskoga prava* u mnogim slučajevima prepušta biskupovoj razboritosti konačnu odluku jer je teško drukčije odrediti normu za tako različite situacije u životu. Razbor u učenju i poučavanju, u posvećivanju i ravnanju, u odlučivanju i djelovanju, u zaduživanju i vraćanju!

Ovdje uzimamo područje obraćenja ili prelaska iz vjere u vjeru u Stadlerovu službovanju u Bosni. Javno je registrirano oko 180 slučajeva izlaska iz vlastite vjere. Uzet ćemo samo dva-tri primjera

radi procjene Stadlerove kreposti razboritosti.

Protivnici prikazuju Stadlera kao nerazborita čovjeka zbog toga što je već prve godine u svojem službenom glasilu izdao "Naputak za svećenstvo" kako će postupati s onima koji žele prijeći na katoličku vjeru. Nadbiskup je ovlastio trojicu svećenika, među kojima i jednoga franjevca, da sastave i objave odgovor na brojna pitanja župnika kako se ponašati u navedenim prijavama. Odgovor je sastavljen na temelju katoličkoga morala, crkvenoga prava i rimskoga rituala te objavljen u službenom glasniku na hrvatskom jeziku. Naputak je razjario austro-ugarske vlasti i taj je broj glasila zabranjen.¹ Od tada pa sve do njegove smrti političke su vlasti željele Stadlera maknuti iz Sarajeva, iako su ga one prve predložile za nadbiskupsko mjesto u Sarajevu. Nije postupao po njihovu kroju, u podložnosti Crkve državi. Važno je ispuniti ono „caru carevo“, a sporedno je ono „Bogu Božje“! Nadbiskup je bio zadužen da se poštuje ono Bogu Božje!

Pa i neki domaći prigovarači misle da bi bilo razboritije da Naputak nije objavljen jer se mogla očekivati "bura negodovanja od strane bosanskog muslimanskog i pravoslavnog stanovništva". Mogao je, kažu, taj Naputak Stadler objaviti na latinskom jeziku.² I ne bi bilo problema. Ne znam koga takav plitak zaključak uvjerava kao da je tada bilo teško latinski tekst prevesti na hrvatski jezik onomu tko je bio za to zainteresiran. Pa opet bura negodovanja u inovjeraca!

Stadler je radio razumno, u crkvenom duhu, po Božjem zakonu. Služio se crkvenim knjigama i metodama. Osnovao stručno povjerenstvo da podsjeti na pravila u takvim zahtjevima. U svemu ga je vodila razboritost, a ne prozelitizam ili nezakonito vrbovanje pripadnika iz drugih religija i vjeroispovijedi; pastirska ljubav prema svojim vjernicima, a ne političko dodvoravanje vlastodršcima kojima je stalo do uprave i vlasti nad drugima i do zabrane crkvenih pravila.

Navodimo neke konkretne primjere prelaska drugih na katoličku vjeru i Stadlerovo držanje. Slučajevi su tako delikatni da se u njima ne može promatrati samo Nadbiskupova razboritost, nego ujedno i pravednost i jakost i umjerenost.

Prvo, Saja Đukić, 22-godišnja muslimanka iz Blizanaca u Hercegovini, željela se udati za katolika Andriju Kordića. Nju je u vjeri

¹ Bio je to glasilo *Srce Isusovo*, 8/1882.

² Ignacije GAVRAN, *Lucerna lucens. Odnos Vrhbosanskog ordinarijata prema bosanskim franjevcima* (Visoko, 1978.), str. 120.

poučavao franjevac na Gradničima a krštenje joj je podijelio biskup Paškal Buconjić u Mostaru, 6. ožujka 1881.³ To je bio povod da se sarajevska vlada konzultira s trojicom predstavnika triju vjera, ali se nije došlo do rezultata, nego je nastavljeno po starom. Ali ovaj slučaj, iako je dopro do Sarajeva, nije se direktno ticao Stadlera.

Drugo, ozbiljno je počelo s **Useifom Deliahmetović**, također 22-godišnjom djevojkom, koja se prijavila da želi prijeći na katoličku vjeru, 1890. Nju je Stadler sklonio na sigurno mjesto.⁴ Možeš misliti kakve su se priče s repovima od katedrale do Marindvora potezale Sarajevom. Stvar se protegnula i do Beča s pripremom izaslanstva od 44 muslimana s reis-u-lulemom na čelu protiv Stadlera. Podignut je i sudski proces protiv nadbiskupa u Sarajevu. On se nije htio pojaviti na sudu smatrajući da su vlasti prekoračile granicu kompetencije miješajući se u pravila Katoličke Crkve. Netko se sjetio da dovedu Useifu pred sud i da se ona osobno izjasni što hoće. Odrasla je. Ona je pojavila na sudu i izjavila da se svojevrijem želi obratiti na katoličku vjeru. Poučavali je sestre u Fojnici. Useifa je krštena 19. listopada 1890. u crkvi Duha Svetoga u Fojnici. Obredu, koji je bio vrlo svečan, pribivalo je mnogo katoličkoga pučanstva. Prilikom krštenja pitali su je: Useifa, koje ime želiš uzeti? – Josipa!⁵ Izaslanstvo nije išlo u Beč. Stadler je bio oslobođen optužbe.⁶ Ali je tijekom vremena izišla državna Naredba, 15. srpnja 1891., dopunjena 1893. Po toj Naredbi obraćenja su moguća nakon svršene 24. godine života. Kandidat se mora odjaviti od službenika svoje vjere. Ali, ako mu ovaj ne izda odobrenje, onda se može obratiti na jedan od šest kotareva (Banja Luka, Bihać, Mostar, Sarajevo, Travnik, Tuzla). Državna Naredba ne poštuje osnovnu slobodu osobe ni slobodu savjesti u izboru životnoga vjeronazora. Katolička se hijerarhija, na čelu sa Stadlerom, tomu oštro

³ Tomo VUKŠIĆ, *Međusobni odnosi katolika i pravoslavca*, Mostar, 1994., str. 131. Izvorno je djelo pisano na talijanskom jeziku kao doktorski rad: *I rapporti tra i cattolici e gli ortodossi nella Bosnia ed Erzegovina dal 1878 al 1903. Uno studio storico-teologico* (Rim, 1991.); Petar Vrankić, *Religion und Politik in Bosnien und in der Herzegowina 1878-1918* (Paderborn, 1998.), str. 650.

⁴ Zlatko KUDELIĆ, „Vjerske konverzije u Bosni i Hercegovini s kraja 19. i početkom 20. stoljeća u svjetlu nepoznatog arhivskog gradiva“, u: *Croatica Christiana Periodica*, 2001., str. 89. cio članak: str. 87-111.

⁵ Vijest o obraćenju U. Deliahmetović donijela je *Vrhbosna*, IV./1890., br. 22., od 15. XI. 1890.

⁶ Zoran GRIJAK, „Benjamin Kállay i vrhbosanski nadbiskup Josip Stadler. Problemi katolicizma u BiH“, u: *Prilozi*, 33 (Sarajevo, 2004.), str. 101-133. Isti, *Politička djelatnost vrhbosanskog nadbiskupa Josipa Stadlera* (Zagreb, 2001.), o Useifi str. 243-249.

usprotivila. Bila je na djelu jasna građanska neposlušnost. Uostalom taj zakon nije prihvatila ni Sveta Stolica.

- Iako je uskovitlana gusta prašina, ne može se stavljati u pitanje Stadlerova razboritost jer trebalo je doći do jasnih načela poštovanja ljudske slobode, slobode savjesti i izbora vjeronazora. Stadler je u ovom slučaju pokazao i razboritost, i jakost i pravednost. Nije pobijedio političke ciljeve Austro-Ugarske Monarhije, ali nije ni popuštao. Austro-ugarske su ga vlasti htjele protjerati iz Bosne kroz sve vrijeme njegova biskupovanja jer im muti ionako mutne političke vode!

Treće, Mehmed Sinanović, Trebinjac, 20-godišnjak, koji je živio i radio u Sarajevu. Nakon višemjesečne pouke krstio ga je u Sarajevu Stadlerov tajnik don Anto Buljan, 17. prosinca 1905., na ime Alojzije. Želio se vjenčati s katoličkom djevojkom. Istoga dana muslimani su slučaj prijavili vladi i od nje zatražili zaštitu protiv Stadlerova „prozelitizma“. Alojzija su otpustili s posla i odveli u Trebinje, a on, ostavši čvrst u uvjerenju, iz Trebinja u Dalmaciju, iz Dalmacije u Ameriku.⁷ Evo ne znam je li s njim i ta katolkinja. Stadleru je vlast 16. siječnja 1906. izrekla novčanu kaznu od 500 kruna, a njegovu tajniku vlč. Buljanu 40 kruna. Kazna je obrazložena nepoštovanjem zakona. Nadbiskup je već sutradan odgovorio vladi da je uredba o obraćenjima protivna Katoličkoj Crkvi i kao takva ocijenjena od strane Svete Stolice te da se on nje ne smije držati niti će to ikada činiti. Dodao je također da kaznu neće platiti.⁸ Nisu je platili ni jedan ni drugi. Ali je Burian, nasljednik Kallayev, rekao da će država odrezati od plaće koja je pripadala nadbiskupu i svećeniku.

Stvar se potezala od Sarajeva preko Pešte i Beča do Rima. Stadler je bio na čvrstim pozicijama da je carski zakon nepravedan i protucrkven te da ga on ne će obdržavati. Pritužba na račun nadbiskupa stigla je i do tajnika Kongregacije za izvanredne crkvene poslove kardinala Domenica Ferrate koji je tražio tumačenje od apostolskoga nuncija Gennara di Belmontea (1904.-1911.) iz Beča. Nuncij mu je pisao, 31. siječnja 1907., da je nadbiskup uzorna života, ali da je ponešto pretjerao u svojoj revnosti u obraćenjima na katolicizam zbog čega dolazi u sukobe s lokalnom vladom i izaziva muslimane, ali da bez ikakvih skrupula i straha Kongregacija može odbaciti pritužbu kao

⁷ Nadbiskup Stadler nunciju G. di Belmonteu 17. siječnja 1906., Regesta, dok. 424, f. 563v-564r; nadbiskup Stadler nunciju Belmonteu, 9. veljače 1906., Regesta, dok. 426, f. 569r; P. Vrankić, *Religion und Politik*, str. 678; Z. Grijak, *Politička djelatnost*, str. 656, bilj. 875.

⁸ Petar VRANKIĆ, *Religion und Politik*, str. 678-679.

pretjeranu i klevetničku.⁹ Nije uopće u pitanju Stadlerova razboritost, i to u vrhunskom stupnju.

Četvrto, **Đurđinka Pavlović**, 22-godišnja pravoslavna djevojka koja se obratila 1913. na katolicizam, ušla u samostan. Potjera za njom. Stadler je djevojku poslao u Metković u samostan sestara Služavki Maloga Isusa. Odatle se iste godine vratila najprije u zajednicu Sv. Filomene pa u Sarajevo u samostan istih sestara. Nju su na ulici kao redovničku novakinju, po imenu Margareta, u Sarajevu presreli i oteli pripadnici pravoslavne zajednice, a vlasti kaznile one katolike koji su joj pomogli pri obraćenju. Ona je vraćena u roditeljsku kuću. Povuci – potegni, opet napadi na Stadlera, a on na zakon i na državu. Takvo postupanje službenih vlasti nije bilo u skladu s načelom zaštite osobnih sloboda, tj. slobode savjesti i vjeroispovijedi, na koje su se vlasti voljele pozivati u slučajevima prijelaza inovjeraca na katolicizam, ali je bilo učinkovito za razvodnjavanje Stadlerovih argumenata o pogodovanju pravoslavnoj i muslimanskoj zajednici i za nametanje Naredbe o obraćenjima, koju Katolička Crkva ni Stadler nisu prihvaćali, a od koje Beč nije htio odustati iz političkih razloga.¹⁰

Mogli bismo navesti i druge slučajeve, o kojima su mediji brujali, kao što su okružnice mitropolita Save Kosanovića (1881.-1885.) i nadbiskupa Josipa Stadlera.¹¹ Iz ovakva prikaza tri-četiri slučaja čitatelj bi sada mogao zaključiti da je Stadler na tisuće osoba favorizirao za prelazak s islama i pravoslavlja na katolicizam, a nitko iz katolicizma u druge vjere. Ne. On je bio na gubitku. Evo rezultata kroz 26 godina: od 1878. do 1904., odnosno od 22 godine njegova biskupovanja:

- iz KC otišlo je 100 osoba, došlo 68 = - 32;

od pravoslavnih otpalo: 37, došlo 72 = + 35;

od muslimana otišle 44 osobe, a došlo 36 = - 8. Vidiš li kako je Katolička Crkva bila na gubitku. I da se Stadler nije onako krvavo borio, kako bi tek onda bilo.

Sve je to bilo političko i državno trlababalaniranje pred jasnim zahtjevima osobe, slobode, savjesti, Božjega zakona. “Trebalo se većma pokoravati Bogu negoli ljudima!” (Dj 5,29), postavio je načelo sv. Petar, zbog čega je i sam dobio po leđima, bio je išiban s drugim apostolima (r. 40). Ali on se radovao što je bio dostojan trpjeti za ime Isusovo.

Pravednost

⁹ Nuncij Belmonte kardinalu Domenicu Ferrati, 31. siječnja 1907., Regesta, dok. 938, f. 573r-574v.

¹⁰ Zoran GRIJAK, *Politička djelatnost*, str. 498, 729-730.

¹¹ Vidi: „Stadlerov rad na kršćanskom jedinstvu“, u: *Vrhbosna*, 2/1990., str. 14-16.

Druga je stožerna krepost pravednost. Čvrsta i trajna volja dati Bogu Božje, a bližnjima što je njihovo, što im pripada. Ovdje bismo mogli vidjeti Stadlerov odnos prema autohtonim franjevcima. Budući da je Sveta Stolica dovela franjevce u Bosnu i omogućila im pastoralno djelovanje, ne ovlašćujući ih da su oni vlasnici župa i vikarijata, te s obnovom crkvene hijerarhije uvela i svjetovni kler, time je željela da ta dva brata, i po rodu i po ređenju, bratski podijele župnu pastvu. Svjetovno svećenstvo egzistira samo po tome što je inkardinirano u jednu biskupiju i time je po svojoj naravi određeno za dušobrižništvo. Ovdje su izbila dva velika problema koja je trebalo rješavati po pravdi Boga istinoga:

a) *Pitanje raspodjele župa*: Stadler je, došavši u Bosnu, našao 87 župa: 66 na području Vrhbosanske i 21 na području Banjolučke biskupije, a sve je držala franjevačka Provincija Bosna Srebrena. Nadbiskup je ponio iz Rima dekret Svete Stolice, *Cum providentia*, od 10. prosinca 1881., po kojem su sve župe u Nadbiskupiji stavljene biskupu na slobodno raspolaganje, *liberae collationis*, osim samostanskih, i ako franjevci u roku od godine dana ne dokažu "svoja prava" na pojedine župe pred Svetom Stolicom.¹²

Franjevci su ponudili 16 u Vrhbosanskoj i 8 u Banjolučkoj biskupiji, malo više od trećine. Nadbiskup je tražio u Vrhbosanskoj još 19, a u Banjolučkoj još samo banjolučku župu. Provincijal, u dogovoru s bečkim carem, obećaje Vrhbosanskoj 24, a Banjolučkoj 8, svega 32 župe, a Provinciji ostaju 52 župe i k tomu Banja Luka imat će franjevca za biskupa.

Sveta Stolica izdaje drugi dekret, *Cum inter*, od 14. ožujka 1883., po kojem Vrhbosanskoj pripada 26, banjolučkoj dijecezi 9 (svega: 35), a franjevcima ostaje 59. U svemu: 94, jer su neke župe nanovo osnovane. Stadler je rekao da pristaje jer je tako odlučila Sveta Stolica, a osobito mu je išlo u prilog što je u 4. točki dekreta stajalo da mjesni ordinarij može od franjevačkih župa cijepati nove koje će biti *liberae collationis* - na slobodno raspolaganje biskupovo.¹³ I Nadbiskup se, ne budi lijen, stvarno dao na osnivanje novih župa. Franjevci su to nastojali osporiti, i na najvišoj razini kod Svete Stolice, osobito 1893., ali nije išlo. Sveta je Stolica i 1896. odlučila kao i 1883., tj. novoosnovane župe, bez obzira na to od kojih se župa cijepale, jesu na slobodno raspolaganje biskupu,

¹² Velimir BLAŽEVIĆ, *Bosanski franjevci i nadbiskup Stadler* (Sarajevo, 2000.), str. 14-15; Mato Drljo, „Nadbiskup Stadler i pitanje župa“, u: *Josip Stadler. Život i djelo* (Sarajevo, 1999.), str. 435-477.

¹³ Velimir BLAŽEVIĆ, *Bosanski franjevci i nadbiskup Stadler*, 40.

i redovnici nemaju pravo na njih.¹⁴ Nadbiskupu je ostalo “de iure” da može dijeliti franjevačke župe, ali su “de facto” izbijale neobične poteškoće, sve do suvremenih Haljinića.

- U svemu tome kršu nadbiskup se pokazao kao angažiran i pravedan pastir koji je želio osigurati dijecezanskomu kleru osnovnu egzistenciju i djelovanje, a ne svoditi na prosjački štap prosjački red franjevaca. I nije ništa poduzimao bez Svete Stolice koja mu je bila kriterij u odlučivanju.

b) Pitanje sekularizacije franjevaca: Za Stadlerova biskupovanja oko 70 bosanskih franjevaca zatražilo je sekularizaciju ili prelazak u svjetovno svećenstvo. Njih 45 to je i zadobilo. Od toga u Vrhbosansku se nadbiskupiju inkardiniralo 20, od kojih su poslije četvorica otišla u druge biskupije.¹⁵ Stoga, koliko je god Stadler mogao biti spreman primiti sekularizirane franjevce da njima popuni župe slobodna raspolaganja, razlozi za sekularizaciju bili su različite naravi, koje su uostalom sami franjevci iznosili u svojim molbama Svetoj Stolicu.

- Ne može se prigovarati da je Nadbiskup nepravedno postupao u afirmaciji dijecezanskoga klera i osiguranju župa jer je sve radio u kontaktu i s odobrenjem Svete Stolice. Ako je kada i nastupio s nekim neadekvatnim potezom, spremno se opravdao i opet djelovao u skladu sa subraćom.

Jakost

Jakost u poteškoćama osigurava čvrstoću i postojanost u traganju za dobrom. Ova krepost pobjeđuje strah, čak i smrt. Jakost “daje hrabrost da se čovjek odrekne i žrtvuje vlastiti život, da bi obranio pravednu stvar”.¹⁶ Jakost i pravednost međusobno su kao kreposti povezane. I ovdje valja razlikovati jakost kao dar Božji primljen u sv. krizmi i jakost kao moralnu stožernu krepost koja je rezultat čovjekova napora i Božje pomoći.

Jakost na djelu. Kada je 5. srpnja 1881. apostolskim pismom *S ove uzvišene stolice* papa Lav XIII. uspostavio redovitu biskupsku hijerarhiju u BiH, stanje u novopodignutoj Vrhbosanskoj nadbiskupiji bilo je ovakvo: zagrebački svećenik prof. dr. Josip Stadler, s 38 godina

¹⁴ Biskup fra Marijan Marković poslao je 1893. Svetoj Stolicu upit: komu pripadaju župe odijeljene od franjevačkih i primio odgovor da redovnici nemaju pravo na novu župu, niti im to biskup može dopustiti, osim po indultu Svete Stolice. Velimir BLAŽEVIĆ, *Bosanski franjevci i nadbiskup Stadler*, 44-45.

¹⁵ Velimir BLAŽEVIĆ, *Bosanski franjevci i nadbiskup Stadler*, 168.

¹⁶ *Katekizam Katoličke Crkve*, br. 1808.

života, a od toga 13 godina svećeništva, imenovan je 18. studenoga nadbiskupom i do dva dana, 20. studenoga 1881., primio biskupski red u Rimu. Do dva mjeseca, 15. siječnja 1882., sretno je dojahao na konju u Sarajevo. Da se osnuje jedna biskupija, Sveta Stolica obično traži povoljne materijalno-institucijske uvjete kao što su: biskupska rezidencija i ordinarijat, katedrala, sjemenište, bogoslovija, pastoralni dijecezanski kler koji je na raspolaganju biskupu i druge ustanove nužne za dobro funkcioniranje nove crkvene zajednice. A ovdje, u Sarajevu, apostolski vikarijat, koji je djelovao isključivo s franjevačkim apostolskim vikarom iz Kreševa, iz Fojnice ili iz Kraljeve Sutjeske, ovisno o tome iz kojega je distrikta bio imenovani biskup, te redovničkim klerom na župama, uzdignut je na razinu nadbiskupije da bi nova crkvena dijeceza tek uspostavila malo sjemenište, bogosloviju, kaptol, odredila župe na biskupovo raspolaganje, odgojila biskupijski kler, sagradila katedralu. Nadbiskup je Stadler u spomenutom biskupijskom smislu morao početi s *tohu-va-bohu* – s ledine. Nigdje ništa od toga što je navedeno. I još k tomu povjerena mu je kao apostolskomu administratoru i Banjalučka biskupija do travnja 1884. godine. Čudi me da se odmah nije vratio u Zagreb kako su mu i savjetovali neki franjevci! Ali on je u sebi osjećao jakost, a još je više Boga molio i dao se na posao:

- 1 - Podiže u Travniku Nadbiskupsko **sjemenište s gimnazijom** i sjemenišnom crkvom sv. Alojzija Gonzage za sjemeništarce iz Vrhbosanske nadbiskupije te iz Banjalučke, Mostarsko-duvanjske i Trebinjske biskupije. Trebao je pronaći kvalificirane profesore za osmorazrednu gimnaziju, nižu i višu, kao i prikladne poglavare za odgoj sjemeništaraca u vidu budućih svećenika. I jednu i drugu crkvenu ustanovu, odgojnu i obrazovnu, povjerio je ocima isusovcima koji su u Travnik dolazili iz raznih zemalja Europe. Gimnazija u sjemeništu od petoga razreda osnovne počinje od 1882. Nije, dakle, našao niti imao ijednoga dijecezanskoga svećenika s područja Nadbiskupije kroz prvih 12 godina. A u Travniku su od 22 učenika prvoga razreda 1882., nakon 8 godina školovanja, samo petorica maturirala, svaki četvrti, 1890. Sve prema Isusovoj prisposobi o zasijanju sjemenu na njivi (Mt 13,3-8).
 - Trebalo je imati hrabre razboritosti, mudre jakosti i ustrajne pravednosti pa to djelo započeti i pratiti, unatoč svim poteškoćama, osobito novčanima. Ali nije samo to!
- 2 - Usporedo sa sjemeništem i gimnazijom nadbiskup je Stadler

formirao **kanonički kaptol**, svoje savjetnike u upravi Nadbiskupijom, pozvavši četvoricu svećenika koje je poznavao: Antona Jegliča iz Ljubljane, Andriju Jagatića iz Zagreba, Ivana Koščaka iz Senja i Josipa Bezića iz Splita. Iznajmio im je kuću za stanovanje, a tek 1895. podignuta je kaptolska zgrada u koju je preselio i sam nadbiskup.

- Trebalo je imati razborite stožerne jakosti pa naći prave svećenike koji će doći u Sarajevo i nastojati zajedno s nadbiskupom afirmirati napredak Katoličke Crkve i u duhovnom i u materijalnom pogledu prema projektu Svete Stolice. Nadbiskup je bio u tome nepopustljivo ustrajan!
- 3 - Dok su se travnički gimnazijalci razvijali u maturante, trebalo je misliti na podizanje zgrade koja će primiti ustanovu **bogoslovnoga sjemeništa** i ustanovu **filozofsko-teološkoga studija**. Od kupovine takve zgrade 1889. do konačna njezina dovršetka 1901. prošlo je 12 godina, iako su bogoslovi mogli useliti u svoje lijevo krilo zgrade već u jesen 1893. godine. Sudbinu gradnje pratila su različita razmišljanja i pitanja treba li bogoslovijsku zgradu uopće podizati u Sarajevu, kako je Stadler naumio i obrazlagao, ili u Travniku, kako su htjeli isusovci i austrijska vlada. Valjalo je izdržati punih 12 godina započinjanja, zaustavljanja, zaduživanja i konačna završenja radova na bogosloviji i crkvi sv. Ćirila i Metoda, živeti više na dugovima nego na gotovini.
- Nadbiskup je Stadler pokazao nadljudsku, nadnaravnu jakost u svemu tom pothvatu, a i ljudski živci imaju svoje granice. Pa i u pedesetim godinama. U njega su i tada svi živci bili na broju, a krepost jakosti nadilazila broj godina.
- 4 - Svi ovi impozantni radovi i pothvati na jednu stranu, a gradnja **katedrale** na drugu. Kakav si nadbiskup ako nemaš katedrale! O tome je nadbiskup razmišljao i pisao na razne strane već od 1882. Od blagoslova kamena temeljca 1884. do posvete katedrale Presvetom Srcu Isusovu na Križevu 1889. trebalo je izdržati pet godina, pogotovo što su se za svaki objekt predviđeni predračuni povećavali, rokovi produživali, a dugovi množili.
- On je svladavao poteškoće, ne bojeći se živjeti u dugovima, nego je, uzdajući se u Božju providnost, u zagovor Blažene Djevice Marije i sv. Josipa, herojski nadvladavao svakodnevne neprilike. Nije se borio za svoj ljudski prestiž, nego za kraljevstvo Božje.
- 5 - Nadbiskup je Stadler kao pravi duhovni otac bio otvoren i darežljiv u pomaganju *sestara Milosrdnica sv. Vinka Paulskoga*, koje su već bile u Sarajevu od 1871., kupivši im zemljište u glavnoj ulici grada;

- u pozivu sestara *Kćeri Božje ljubavi* iz Beča 1882. i kupujući im i proširujući kuće nazvane *Zavod sv. Josipa i Marijin dom*. Nije mu dosta to, on je osnovao novu družbu, *Sestre Služavke Maloga Isusa*.
- 6 - Providnosnim putovima pozvao je 1890. godine skupinu djevojaka, Slovenki, koje su se zaposlile u Nadbiskupskoj ubožnici u Sarajevu. I glavnu ubožnicu i njezino proširenje kupovao je na kredit: sve malo on Nebu molitava, a i Nebo njemu malo kredita. Ubožnicu je službeno otvorio na blagdan sv. Rafaela, arkandela, 24. rujna 1890. A kada je 1891. čuo za Ivanu Sorman iz Trsta, odmah je nju zamolio da dođe s djevojkama kojima bi povjerio vodstvo Ubožnice. Sve je teklo providnosno. Tu je skupinu djevojaka Nadbiskup uskoro pretvorio u redovničku družbu. Dok su se na jednoj strani četvrtotečajci bogoslovi u Sarajevu 1893./94. pripremali za svećeničko ređenje, na drugoj su se strani pripravnice *Služavki Maloga Isusa* spremale za svoje prve zavjete koje su položile o Božiću 1893. godine. Sve mu je polazilo od ruke, ali uz nemale ljudske muke. U svemu ruka Božja bijaše nad njim.
- Ne možemo obrađivati daljnje primjere. A ima ih podosta kao što su "Augustineum", "Betlehem" i samostan "Egipat" u Sarajevu (1899.), samostan sv. Josip u Vitezu (1907.), samostan s crkvom na dobru "Dolorosi" u Čardaku (1908.). Ne samo neumoran graditelj nego i marljiv prevoditelj Svetoga pisma, pisac filozofskih i teoloških studija i knjiga... Kao kakav svjetski šahovski velemajstor koji igra simultanku protiv trideset igrača, tako je i nadbiskup Stadler išao od jednoga do drugoga gradilišta, doma i ustanove, donatora i sponzora. I pobjeđivao vjerom, nadom i ljubavlju pokazujući nenadmašivu jakost u službi siromaha, duhom, kojima je obećano kraljevstvo nebesko.

Završavamo s tvrdnjom da je nadbiskup savjesno njegovao krepost jakosti vježbajući se svakodnevno u izdržljivosti na Božjem putu protiv svih poteškoća i struja. Zato mu je i otvoren biskupijski proces 2002. a svetostolički 2008. I što se više budemo utjecali Bogu da pogleda na nadbiskupove zasluge te njegov zagovor čudesno osjećali i Postulaturi prijavljivali, to ćemo ga prije ugledati na oltaru kao domaćega blaženika.

Uzdržljivost-umjerenost

Ova stožerna krepost osigurava gospodstvo volje nad nagonima i drži želje u granicama čestitosti.¹⁷ Umjerenost je osoba usmjerena prema dobru, a ne prema nagonu koji je vodi – nikuda, odnosno vodi u zlo.

Kada se proučava sedam glavnih grijeha, doznajemo da su to ne samo izvori za druge grijehove nego da su to naravne strasti, urođene s iskonskim grijehom. Svakomu se od tih nagona ili strasti može suprotstaviti čovjek svojim kreposnim životom, tj. pokazati „gospodstvo volje nad nagonima“.

Tako **oholosti** može se suprotstaviti čovjekov zdrav ponos, svijest o posjedovanju nekih darova, talenata, za koje čovjek nije osobno zaslužan. Ako osoba ne kontrolira svoju oholost, otići će bez granica, nagon će pobijediti svaki ljudski i Božji zakon. Stadler je za sjemenišnoga života došao do spoznaje o oholosti kao nagonu. I nije joj dao maha. Bio je svjestan svojih prirodnih talenata, ali znao je da od toga nema ništa ako se ne surađuje s milošću Božjom. U tome će se suzdržati, ustuknuti, vratiti, pokajati, kleknuti pred drugima. Iz bogoslovije su o njemu najbolje karakteristike da se pokorava poglavarima i poštuje profesore. To je najbolji znak da je suzdržljiv, umjeren, svladava i nadzire sama sebe. Svoju volju usmjeruje na dobro.

Grijehu **škrтости** može se suprotstaviti čovjekov zdrav osjećaj za štednju i razboritu kućnu ekonomiju, da se ima dobara u vlasništvu kada dođu teški dani. Ni u siromaštvu kukavan, ni u bogatstvu bijesan. Stadler je bio raspolagatelj materijalnim dobrima u Nadbiskupiji. Valjalo je misliti na župe i župnike, na pojedine družbe i njihove članice, napose na onu koju je on sam osnovao i za nju se kao otac morao brinuti. Sam se tako vladao i učio druge da nikada ne zađu u škrtačke vode. Više je živio na dugu negoli u bogatstvu. Nije škrtario i zgrtao, nego ekonomizirao. Znao je dugove vraćati i biti u stalnoj gradnji uzduž i poprijeko u Nadbiskupiji.¹⁸

Bludnost je glavni grijeh iz kojega niču toliki tjelesni grijesi koji se odražavaju u mislima, osjećajima, vanjskim pogledima, riječima, kontaktima, djelima. Ako čovjek neće biti budan, tj. suzdržljiv, pokoran, discipliniran, brzo će postati bludan, i to štetno i po sebe i po druge. Stadlera nije nikada s te strane pratila nikakva afera ni u bogosloviji ni u svećeništvu – inače ne bi postao nadbiskupom, a ni u vrijeme svoje nadbiskupske službe nije toj napasti popuštao, nego se znao mrtviti,

¹⁷ *Katekizam Katoličke Crkve*, br. 1809.

¹⁸ „Sluga Božji Josip Stadler“, *Crkva na kamenu* (12/2018.), 4-7.

obuzdavati i držati sebe i svoje tijelo pod nadzorom razuma i kreposti umjerenosti. Prigovori koji su se ticali toga područja, pokazali su se pravim klevetama i difamacijama.¹⁹ Vrijedno je pročitati Stadlerovo učenje o zloduhu bludnosti kao ulazu u vječnu propast i sredstva protiv toga grijeha.²⁰

Zavist jest strast koja čovjeka vuče na to da želi da drugi nema što bi trebao imati. Zavist je, kao i oholost, đavolska napast koja se raduje čovjekovu zlu. Ovoj napasti Stadler kao svećenik i nadbiskup nije dao u svoje srce. Neki mu mogu prigovarati da nije franjevence gledao dobrim okom, da je uzimao od njih župe, da je pozivao franjevence da se sekulariziraju itd. To ne odgovara istini. Sve što je radio, poduzimao je u skladu sa svojom savješću i u dogovoru sa Svetom Stolicom. Znao je držati pod kontrolom i svoje oko i svoje srce. I tomu učio i druge. I ako je ikada primio kakvo upozorenje, poslušao je svoje više poglavare. Nije smatrao da je njegova savjest veća od savjesti Crkve.

Neumjerenost u jelu i pilu. Svoju stožernu krepost umjerenosti Stadler je imao prilike vježbati i s obzirom na jelo i pilo. Znao je godišnje pozvati više puta sav kler na sastanak na kojem nikada nije nedostajalo i čašćenja ručkom sve braće, kojima je pokazivao svoje srce i svoju velikodušnost. Jelo i pilo smatrao je Božjim darom u službi rada i života, a ne prigodom za grijeh neumjerenosti.

Srditost. Srdita je osoba koja ne može ravnati svojim osjećajima, emocijama, žvcima pa nepromišljeno plane, a nerijetko i nešto neprimjerenost izlance. Nije se nigdje moglo pročitati da bi se Stadler tako izgubio da svojom čudi i svojom osobom nije svjesno i uspješno ravnao. Čitav mu je odgoj i obrazovanje od osnovne škole do doktorata bio u svladavanju sama sebe. Na slikama je redovito ozbiljan, ali ne namrgođen. Znao se i našaliti, a kao razuman čovjek znao je umjesnu šalu primiti i na svoj račun. Duhovan čovjek, kao što je bio nadbiskup Stadler, obično je i duhovit čovjek.

Lijenost. Za Stadlera se nije moglo reći da je bio lijen ni kao bogoslov, ni kao svećenik, ni kao nadbiskup. Resila ga je svijest o radu, radišnosti. I rezultati su bili očiti u svakom pogledu. Možda se ni na jednom drugom području ne može pratiti njegova kontrola nad vlastitim sposobnostima i darovima kao ovdje, u radu. On nije znao što je to lijenost. On je znao naći posla ne samo sebi nego i svima drugima. I to u vrhunskom stupnju. Ne postižu se takvi uspjesi ako čovjek s

¹⁹ Vidi: „Nadbiskup Stadler i Sveta Stolica“, u: *Josip Stadler, Život i djelo* (Sarajevo, 1999.), str. 123-127.

²⁰ Josip STADLER, *Pod zastavom Srca Isusova. Pastoralne poslanice svećenstvu i puku*, priredio P. Jurišić (Sarajevo, 2001.), str. 246-248 i 260-261.

pomoću kreposti suzdržljivosti ne kontrolira sama sebe, iz dana u dan, kroz cio život.

Zaključak

Stadlerovo je pastirsko djelo u Sarajevu i u Bosni neobuhvatno, i ono učiteljsko, i posvetiteljsko, i upraviteljsko, i graditeljsko, i prevoditeljsko, i ekumensko, i političko. Bio je čovjek duboke vjere u Boga ne samo Stvoritelja nego i Uzdržavatelja svega na svijetu. Kao što je u Starome svijetu bilo sedam veličanstvenih čudesa,²¹ tako je i nadbiskup Stadler u Bosni ostavio sedam svojih golemih čudesnih znakova koji otkrivaju Stadlerove stožerne kreposti.

Poslanice. Svake je godine napisao poslanicu svećenstvu, posebnu poslanicu puku i još deset drugih u drugim okolnostima. Sve daleko od suvremenih računala. U skoro 38 godina svoje službe u Sarajevu i u Bosni napisao je i razaslao 85 učiteljskih poslanica, ne kao mi danas, stranicu i pol, nego to su prave doktrinarne, moralne i liturgijske studije i pobudnice koje pozivaju na opsluživanje bogoobličnih i stožernih kreposti.²² A ostale propovijedi i naučavanja da i ne spominjem.

Zgrade. Sagradio je velike zgradurine koje su doprle do naših dana (crkva u Čardaku oborena 1992. i obnovljena 2013.). *Travničko sjemenište* kroz koje su deseci tisuća gimnazijalaca prošli od 1882. do 1944; *Sarajevsku bogosloviju, s crkvom* posvećenom sv. Ćirilu i Metodu. Kroz bogosloviju je prošla koja tisuća studenata, od 1890. do 1946., zatim od 1969. do danas.

Podigao je silne crkvene institucionalne zgrade i u Sarajevu i širom Bosne: *Augustineum, Betlehem, Egipat, Kaptol* i *Katedralu* u Sarajevu, *Dolorosu* u Čardaku, *Dom* u Vitezu.

Prijevodni. Prevoditelj Svetoga pisma na hrvatski jezik. Uza sva oblijetanja, krizmavanja, kanonske pohode, osnivanje župa, imao je vremena za pisanje i prevođenje.²³ Pri tome se sam vježbao u stožernim krepostima i druge poticao da se u njima vježbaju.

Utemeljitelj redovničke družbe, Služavke Maloga Isusa, koje

²¹ To su: 1) Egipatske piramide u Gizehu, 2) Viseći vrtovi u Babilonu. 3) Artemidin hram u Efezu, 4) Zeusov kip na Olimpu, 5) Mauzolej u Halikarnasu u Turskoj, 6) Kolos na Rodosu, 7) Svjetionik u Aleksandriji.

²² Josip STADLER, *Pod zastavom Srca Isusova*, str. 15-805.

²³ O filozofsko-teološkom radovima vidi: Željko PAVIĆ, *Philosophia fundamentalis Josipa Stadlera* (Sarajevo, 2006.).

su ostale djelatne do danas, razmnožene u tri provincije u našem narodu. Doveo sestre Kćeri Božje ljubavi u Sarajevo. Pomagao sestre Milosrdnice sv. Vinka u Sarajevu i u Bosni.

Ekumenika. Otvoren prema pravoslavicima, dijaloški prema muslimanima, a nimalo naivan. Koliko god bio biblijski golub, znao je zmijski čuvati i glavu i glavnicu - depozit katoličke vjere i Crkve. Pokrenuo je tadašnji "ekumenski" časopis "Balkan" koji se tiskao u Zagrebu više godina (1896.-1902.).²⁴

Politika. Želio je pomoći svojem hrvatskom narodu i zemlji Bosni i Hercegovini. Duboko je zašao u politiku, osnivajući i vlastitu političku stranku, suprotivu fratrima. Možda mu je to slabija točka. Jer, kada se i ponajbolji svećenik ili biskup upusti u partijsku politiku, pa ili dobio ili izgubio, uvijek je izgubio! Ali i on je želio ovdje opstati, kao i mi danas, pa je mislio da je to najbolji način!

Apostolska Stolica. On je slušao svoje poglavare, Svetu Stolicu. U svemu. Disciplinirao je sebe. Nije gubio živce i pamet. A ne bi se čovjek začudio da je izgubio i jedno i drugo pod tolikim napadima i klevetama. Odolijevao je mirno, argumentirano, ponizno i intelektualno, pošteno, mučenički i svetački.

Prema Svetoj Stolici bio je sinovski odan, a ona ga nije žalila ne jednom staviti na veliku i ozbiljnu kušnju. Ali ga nije ostavila na cjedilu nijednoga momenta, do posljednjega daha, 8. prosinca 1918.²⁵

Mons. dr. Ratko Perić

²⁴ Niko IKIĆ, „120 godina u službi ekumenizma“, u: *120. obljetnica bogoslovije*, Darko Tomašević (ur.), (Sarajevo, 2011.), str. 61-99.

²⁵ Vidi: „Nadbiskup Stadler i Sveta Stolica“, u: *Josip Stadler, Život i djelo* (Sarajevo, 1999.), str. 109-128.